

МЕХАНІЗМ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ ФАРМАЦЕВТИЧНИМ СЕКТОРОМ УКРАЇНИ

Обґрунтовано необхідність розробки і впровадження сукупності державних механізмів регулювання та відповідних умов розвитку фармацевтичного сектора України. Визначено механізм державного управління фармацевтичним ринком України.

Ключові слова: фармацевтичний ринок, державне управління, лікарські засоби.

In the article the need for development and implementation of aggregate state regulation mechanisms and appropriate conditions for the pharmaceutical sector in Ukraine. A mechanism of government pharmaceutical market of Ukraine.

Key words: pharmaceutical market, government, medications.

Загальною потребою та вирішальною передмовою успішного функціонування фармацевтичних підприємств є визначення та впровадження в практику їх діяльності системного підходу. Зокрема, це стосується оптово-посередницької діяльності підприємств фармації, які сьогодні здійснюють свою підприємницьку діяльність в умовах конкурентного середовища. Застосування гнучкого й ефективного управління, здатного створити умови для стабільного існування та розвитку суб'єкта господарювання, залучити та втримати клієнтів, а також забезпечити раціональну взаємодію з виробниками лікарських засобів і товарів медичного призначення, дозволить фармацевтичному підприємству досягти оптимізації процесів і підвищити шанси в конкурентній боротьбі. Це потребує розробки і впровадження відповідних системних рішень та їх адаптації до реальних умов господарювання.

У сучасній науці управління найбільш перспективними й ефективними вважаються системні рішення, засновані на ситуаційному підході до управління. Даний підхід містить елементи системного аналізу, що дозволяє разом із цілісним баченням і повним уявленням про об'єкт управління здійснювати ефективне управління та приймати системні рішення.

Сучасні погляди на системне управління доводять, що технологія ситуаційного управління займає належне місце в загальній теорії управління і має включати елементи використання заздалегідь розробленого банку можливих ситуацій для певного рівня управління, моделі еталонних ситуацій, сценарії їх розвитку при різних управлінських впливах, а також рекомендації при їх відсутності [1]. Слід зазначити, що впровадження ситуаційного підходу до прийняття управлінських рішень припускає створення технології розробки стратегій у випадку, коли фактична ситуація з'ясована не до кінця й існує велика ймовірність виникнення ризиків.

Системні рішення, орієнтовані на функціонування економіки в цілому, суттєво впливають на розвиток фармацевтичного сектора країни. У той же час, на загальну ефективність господарювання у фармацевтичному секторі, особливо на рівень витрат, ступінь використання виробничого потенціалу, рівень і структуру запасів тощо значно впливає чіткість функціонування ринку фармацевтичної продукції.

Ринок фармацевтичної продукції в процесі системної трансформації піддається суттєвим перетворенням. Відсутність “зрілих” компонентів ринкової інфраструктури, якісні зміни, інфляція та інші явища роблять необхідним більш серйозне його державне регулювання, ніж у країнах з ринковою економікою. І тут слід зазначити, що комплекс інструментів державного регулювання фармацевтичного ринку не залишається незмінним, він постійно вдосконалюється. Але, на думку автора, державне регулювання фармацевтичного ринку має бути обмеженим і мати забезпечувальний характер, що полягає в підтримці реальних ринкових процесів. Отже, чітке функціонування фармацевтичного ринку залежить від такого:

- вироблення загальносистемних рішень;
- забезпечення сприятливих умов формування матеріальних і грошових потоків;
- застосування в особливих ситуаціях регулюючих інструментів, які можуть або попереджати виникаючі порушення, або в разі їх виникнення – сприяти якомога скорішому їх усуненню.

Говорячи про системні рішення у фармацевтичній сфері, слід особливу увагу приділяти питанням економічного аналізу, прогнозування і макроекономічного планування [2].

Ринкові процеси мають регулюватися, в першу чергу, автономним ринковим механізмом. Держава може впливати на ці процеси лише в особливих випадках, із застосуванням тільки законодавчо дозволених заходів [3]. При цьому важливе завдання держави – створення системних умов для чіткого функціонування фармацевтичного ринку.

Метою даної статті є обґрунтування необхідності розробки і впровадження сукупності державних механізмів регулювання та відповідних умов розвитку фармацевтичного сектора України.

Отже, виділимо такі системні рішення, що мають прийматися на державному рівні у сфері розвитку фармацевтичного ринку:

- обмеження свободи формування цін на фармацевтичну продукцію. Держава має впливати на ціни безпосередньо або посередньо – введенням у дію деяких фінансових елементів, які мають бути враховані в ціні;
- ступінь конкурентоспроможності на ринку, який має підвищуватися за рахунок: демонаполізації галузі; правового регулювання (антимонопольного законодавства); зміни форм власності, в тому числі шляхом приватизації; стимулювання створення нових суб’єктів ринку шляхом застосування відповідної фінансової політики;

– кількісні фінансові показники, які мають сприяти укріпленню економічної рівноваги, зростанню виробництва фармацевтичної продукції, поживленню інвестиційного попиту. Це такі показники, як ставки податків, курс національної грошової одиниці по відношенню до іноземних валют, ставки мита та інші фінансові інструменти регулювання експорту та імпорту, процентні ставки кредитів і депозитів;

– загальносистемні принципи обігу фармацевтичної продукції, що засновані на відповідних нормативних актах. Суттєвою компонентою цих принципів вважається система угод, фінансових розрахунків, поручительств і матеріальних гарантій. Свобода встановлення договірних відносин між постачальниками і споживачами, що надається правовими нормами, потребує особливої ретельності при уточненні конкретних умов договорів купівлі-продажу, якими захищаються інтереси сторін, що беруть участь в ринкових відносинах.

Вищевикладені системні рішення в сукупності мають формувати загальне середовище функціонування ринку фармацевтичної продукції. У межах системних рішень можуть застосовуватися державні способи впливу на цей ринок – інструменти державного впливу:

1. Підтримка і оперативне використання державних матеріальних резервів, особливо сировини, матеріалів, які мають стратегічне значення для функціонування фармацевтичної галузі країни і задоволення потреб населення в якісних і доступних лікарських засобах. Особливо це є важливим при виникненні різнопланових надзвичайних ситуацій.

Підтримкою резервів мають займатися відповідні державні органи та установи, які повинні мати спеціальні склади, сховища, бази, або це можуть бути спеціальні госпрозрахункові організації. При цьому можливі два варіанти організації процесу: урядові органи мають виконувати тільки координуючі функції, а обов'язки підтримувати резерви мають бути покладені на обрані господарюючі суб'єкти; частина управлінських функцій централізується, а інша частина виконується розподіленими господарюючими суб'єктами. Але тут виникає ряд проблем, одна з яких – законодавча база. Закон у цій сфері має регулювати такі питання:

– уточнення поняття резервів, їх функції і предметної сфери;
– визначення завдань державних органів в справі формування резервів та розпорядження ними;
– створення нових організацій і визначення їх завдань в сфері розпорядження резервами;
– установа штрафних санкцій у випадку невиконання положень такого закону.

2. Формування системи державних замовлень на постачання фармацевтичної продукції, виконання робіт і надання послуг. Адже державні замовлення являють собою не тільки форму раціонального витрачання бюджетних коштів у відповідності із законними і широко відомими процедурами, але й інструмент стимулювання господарської кон'юнктури за засіб ефективного рішення суспільно

значимих задач. Кошти, що спрямовуються бюджетними структурами на державні замовлення, є важливішим фактором формування господарчої кон'юнктури.

3. Встановлення заборони на обіг фармацевтичної продукції, що не задовольняє якісним та іншим вимогам (санітарним, екологічним, безпеки тощо).

4. Інші форми втручання державних органів у функціонування фармацевтичного ринку – контрольні функції, захист прав споживачів, протидія монополістичній практиці, запобігання несумлінній конкуренції тощо.

5. Формування інших технічних та організаційних умов, що мають полегшувати ринкові процеси – принципи класифікації і кодування видів діяльності і суб'єктів господарювання, маркування фармацевтичної продукції, затвердження нормативів, введення в дію уніфікованих форм документів, які супроводжують фармацевтичну продукцію на різних її етапах (митних, транспортних, банківських) тощо.

Держава також може впливати на фармацевтичний ринок шляхом формування суб'єктної структури народного господарства. Збільшення різноманітності секторів економіки і виникнення нових господарчих суб'єктів підвищує конкурентоспроможність на ринку, полегшує процеси обміну, позитивно впливає на якість фармацевтичної продукції. Слід зазначити, що розвиток суб'єктної структури народного господарства, незважаючи на зростання деяких компонентів витрат, приносить суттєві вигоди завдяки наближенню джерел закупок, збільшує можливості вибору постачальників і доступу до клієнтів, що сприяє росту обсягів продаж.

Отже, механізм державного регулювання фармацевтичного сектора галузі охорони здоров'я являє собою сукупність інструментів державного впливу, що схематично представлено на рис. 1.

Говорячи про системні рішення державних органів в управлінні фармацевтичною сферою країни, необхідно звернути увагу на необхідність створення інформаційної системи управління галуззю, орієнтованої на ринок. Формування такої системи спрямовано на вирішення низки завдань:

- визначення ринків для фармацевтичної продукції;
- визначення відносної ефективності альтернативних засобів проникнення на ці ринки;
- упровадження автоматизованого управління всіма складовими системи фармацевтичної галузі у процесі розробки, виготовлення та реалізації фармацевтичної продукції.

Отже, з моменту зародження ідеї запуску у виробництво сировини, матеріалів і до моменту, коли фармацевтична продукція буде використана споживачами, виріб бере участь у складному ланцюзі процесів, що взаємодіють. Щоб урахувати всі ці аспекти виробництва, потребуються не тільки виробники і споживачі, але й значна кількість посередників, які мають бути пов'язані завдяки інформаційним технологіям. Адже тільки наявність у системі управління фармацевтичною галуззю інформаційної системи може забезпечити ефективне управління логістичними процесами, що там відбуваються. Крім того, така система дозволяє реалізувати багато важливіших інформаційно-управлінських функцій, які раніше не виконувалися.

Рис. 1. Механізм державного регулювання фармацевтичного сектора

Одним із важливих системних рішень державних органів управління фармацевтичним сектором країни є формування відповідної системи лікарського забезпечення, яку слід розглядати як важливий стратегічний напрямок розвитку цієї галузі. Враховуючи, що складовими даної галузі є окремі аптечні мережі та виробничі підприємства, слід прийняти визначення, надане автором роботи [4, с. 8–20], відповідно до якого система лікарського забезпечення – це контрольована державою сукупність взаємопов'язаних підприємств, що здійснюють виробництво і доведення лікарських засобів до споживачів (рис. 2).

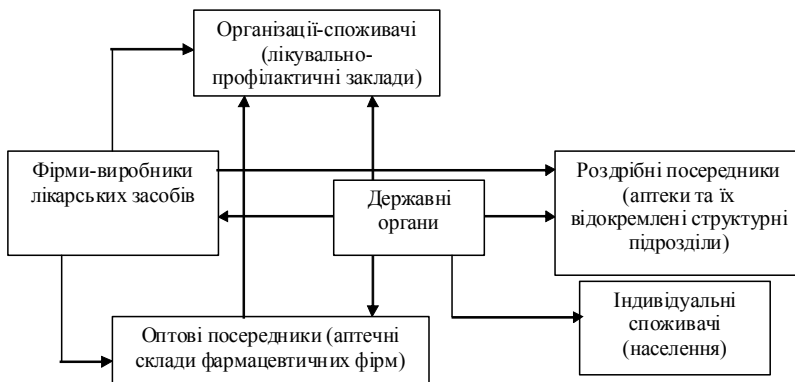

Рис. 2. Об'єкти системи лікарського забезпечення

Як видно з рис. 2, об'єктами системи лікарського забезпечення є виробники лікарських засобів, споживачі (лікувально-профілактичні заклади та індивідуальні споживачі, посередники (оптові та роздрібні), державні органи). В Україні об'єктами системи лікарського забезпечення є понад 300 зарубіжних (через представництва та фірми-імпортери) і 130 вітчизняних фармацевтичних виробників, майже 1 тис. оптових фірм і біля 25 тис. аптек та їх відокремлених структурних підрозділів – аптечних пунктів і кіосків, а також індивідуальні споживачі (потенційно – усе населення) та організації-споживачі, які складають близько 10 тис. лікувально-профілактичних закладів різного рівня акредитації. Саме їх взаємодія має бути спрямована на досягнення економічного потенціалу країни.

Ще однією важливою складовою системних рішень державних органів управління фармацевтичним сектором країни є клінічні випробування, які, крім того, є і важливим стратегічним напрямком його розвитку. Особливістю цього напрямку системних рішень державних органів управління є необхідність проведення відповідних досліджень і розробок у фармації і те, що компанії вкладають великі гроші у вивчення нових лікарських засобів для лікування та профілактики різних захворювань на свій страх і ризик, оскільки не знають наперед, чи буде цей засіб досить ефективним і безпечним, чи зможе вийти на ринок та принести запланований прибуток.

Згідно з міжнародною статистикою, із 5000 – 10000 препаратів тільки один досягає ринка, а із 10 зареєстрованих препаратів тільки три окупають витрати та інвестиції [5]. При цьому розподілення витрат на дослідження і розробку лікарських засобів виглядає приблизно наступним чином: 25,9 % витрат приходить на доклінічну розробку, 43,1 % – на клінічну, 9,2 % – на одержання дозволу на маркетинг, 13,2 % становлять витрати, пов'язані з фармаконаглядом [6].

В Україні сьогодні вже зроблено досить багато для розвитку індустрії клінічних випробувань, але має бути зроблено значно більше як на рівні уряду і державних структур, так і на рівні кожного окремо взятого дослідника. Для того щоб діяти всім спільно і в правильному напрямку, необхідно правильно визначити кінцеві цілі та задачі.

На думку автора, основними перевагами України в цьому глобальному конкурентному середовищі мають бути такі:

- якість і надійність (клінічні випробування проводяться висококваліфікованим персоналом – тож є можливість для навчання нових баз);
- швидкий і передбачуваний набір хворих і чисті, тобто якісні дані (значна кількість хворих в Україні не мають доступу до передових технологій лікування, відсутня загальнонаціональна програма медичного страхування);
- дружелюбні і прозорі законодавчі та регуляторні правила;
- можливість для ефективного вкладення інвестицій фармацевтичними компаніями, які займаються науковими дослідженнями і розробками;
- можливість залучення значної кількості незадіяних баз в регіонах України при адекватному моніторингу компаній та адекватній і прозорій системі українських регуляторних інспекцій.

У підсумку зазначимо, що основою процесу управління фармацією є інформація про елементи фармацевтичної системи, що циркулює як у середині окремого суб'єкта, так і між окремими суб'єктами, органами державного управління та споживачами лікарських засобів на фармацевтичному ринку.

Ефективне функціонування фармацевтичного сектора визначається сукупністю системних рішень та умов, що впливають із загального стану народного господарства, рівня його розвитку, стабільності правових і економічних рішень, зрілості суспільних структур.

Розроблені рекомендації щодо формування і впровадження державної стратегії розвитку фармацевтичного сектора, що здійснені на засадах системних рішень у сфері лікарського забезпечення, клінічних випробувань сприятимуть розвитку фармацевтичного сектору України.

Література:

1. *Евланов Л. Г.* Теория и практика принятия решений / Л. Г. Евланов. – М. : Экономика, 1984. – 175 с.
2. *Калина А.* Современный экономический анализ и прогнозирование (микро- и макроуровень). – 2-е изд. / А. Калина. – К. : МАЦП, 1998. – 268 с.
3. *Хоменко В. М.* Методологічні підходи до визначення пріоритетів у формуванні національної лікарської політики / В. М. Хоменко, А. С. Немченко, І. К. Ярмола // Фармацевтичний журнал. – № 6. – 2004. – С. 3–7.
4. *Громовик Б. П.* Організація роботи аптек / Б. П. Громовик. – Вінниця : “Нова книга”, 2005. – С. 8–20.
5. Матеріали VI Національного з'їзду фармацевтів України, (28 – 30 вересня 2005 р.) / Міністерство охорони здоров'я України, Харк. націон. фармац. ун-т – Х. : Вид-во НфаУ, 2005. – 1008 с.
6. *Поляков И. В.* От единого государства к единой системе здравоохранения / И. В. Поляков, А. В. Максимов // Ліки та життя : матеріали IV міжнар. медико-фарм. конгр., (Київ, 18 – 21 жовтня 2007 р.) / Міністерство охорони здоров'я України ; Київська нац. мед. академія. – К. : НМА, 2007. – С. 54–56.

Надійшла до редколегії 26.06.2012 р.

УДК 35.336.711.65

М. М. КОВАЛЕНКО

ЗАБЕЗПЕЧЕНІСТЬ ГРОШИМА УКРАЇНСЬКОЇ ЕКОНОМІКИ

Проведено аналіз забезпеченості грошима української економіки. Визначено рівень монетизації, якість структури грошової маси та грошовий мультиплікатор з моменту утворення Національного банку України по